

5. 黄育阳. 唐宋男女词人«女性词»比较研究. 华东交通大学. 2016. URL: <http://cdmd.cnki.com.cn/Article/CDMD-10404-1016900414.htm> (дата звернення 13.10.2018).
6. 李海霞. 现代汉语常用性别词 «男、女»同义词系列辨析. 学理论. 广东商学院华商学院. 2011. URL: <https://wenku.baidu.com/view/f91ebb2f4b35eefdc8d333dc.html> (дата звернення 13.10.2018).
7. 李宇明. 中国现代的语言规划—附论汉字的未来. 汉语学习. 2001. №5. С. 1–6. URL: <http://ybs.blcu.edu.cn/chengguoxiazai/liyuming/lunwen/2014-08-26/e07a8b2df28e87aaa84abb00995a4afa.pdf> (дата звернення 13.10.2018).
8. 宋代女性词人：我以我词写我心. 闻加家的博客. URL: http://blog.sina.com.cn/s/blog_6c896c700102eglv.html (дата звернення 13.10.2018).
9. 范明贤. 现代汉俄词典. 北京：外语教学与研究出版社，2002. 1104 叶；
10. 叶满天. 16汉字之错：既不尊重女性，又误导儿童人生观. 人民网—强国社区. 2010. URL: <http://www.people.com.cn/GB/32306/33232/10798208.html> (дата звернення 13.10.2018).

ДІАЛЕКТНІ ТЕКСТИ ЯК ДЖЕРЕЛО СТУДІЮВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ СХІДНОСТЕПОВИХ ГОВІРОК

Дворянкін В. О.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української філології
Маріупольський державний університет
м. Маріуполь, Донецька область, Україна*

Загальновідомо, що діалектні тексти є надійним матеріалом для ґрунтовного опису всіх рівнів говіркової мови. Про важливість вивчення зафіксованих зв'язних текстів неодноразово свідчили наукові праці лінгвістів (див., наприклад: [3; 4]). Вітчизняний говірковий текстотекстфонд необхідно постійно поповнювати. Це стосується як архаїчних, так і новожиттєвих українських діалектних обшїрів. Зокрема, актуальною на сьогодні залишається проблема формування фонотеки й текстотеки мовлення носіїв українських східностєпових говірок Донецчини, які належать до новостворених. Зупинимось на деяких особливостях створення мовного кадастру названого говіркового масиву.

На сучасному етапі маємо науково-навчальний посібник «Східностєпові українські говірки», у якому вміщено зв'язні тексти, зібрані у 1995–1998 роках у населених пунктах Донецчини та інших регіонах України, подано матеріали до словника, з'ясовано характерні мовні риси досліджуваних говірок, висвітлено історію заселення Донецького краю [10]. Численні записи говірко-

вого мовлення (тексти-нарлативи) спостерігаємо в монографії Л. Д. Фроляк [11], яку можна вважати одним із зачинателів віртуальної фонотеки діалектного матеріалу (представлено записи на компакт-диску). Як свідчать автореферати кандидатських дисертацій В. Ю. Дроботенко [5], Н. Г. Загнітко [6], Н. Б. Клименко [7], М. С. Кушмет [8], Н. П. Сіденко [9], існують низки текстів, які подано в додатках до цих наукових праць.

Зауважимо, що внаслідок воєнних дій на Сході України (2014 – донині) деякі східностепові говірки Донеччини (і Луганщини) «перетворилися на *редуктивний ареал*, який і надалі зазнає трансформації» [2, с. 151]. Отже, своєчасне записування діалектного мовлення (як за різними програмами-питальниками, так і у формі текстів різної тематики) завжди буде важливою умовою для студіювання різних говіркових континуумів і східностепового обширу зокрема.

Нижче коротко розглянемо два автобіографічні тексти, зафіксовані у східностепових говірках Волноваського району Донеччини. Так, цікавими прикладами є тексти-спогади свідків голоду 1946–1947 років. Інформантами є корінні мешканці двох населених пунктів одного району. Згадують вони саме 1947-й – очевидно, найскладніший рік у повоєнний період (на той час чоловік-інформант був семирічною дитиною, жінка-інформант – десятирічною).

У першому тексті-нарлативі для вираження поняття «голод» використано такий лексичний потенціал народної мови: словосполучення *сорок с'омий год* (налаштовує читача на сприйняття відомостей про головну трагедію року – голод); іменник *голодоўка*; емоційно-оцінні демінутиви *по мал'ен'кому коржыку, калас'к'і, у торбінку, зер'н'атко*; конструкції із семантикою бажання *х'л'іба хо'т'іло'с' на'йістис', шоб хот' шо-не'буд' вир'осло*; конструкції із семантикою заперечення *не о'л'і'ї / не с'ала / н'і'чого ц'ого не" було, н'і'коли йо'го не" найі'далис' – х'л'іба н'і'коли во'пи'ч'е не" на'йі'с'а* (повтор стилістичного (емоційно-експресивного) спрямування) та ін.: *ну за'помн'іло'с' м'е'н'і сорок с'омий год // ме'н'і було ўже с'ем год / йак у нас голодоўка тут була у сел'і // помн'у те / шо х'л'іба хо'т'іло'с' на'йістис' / н'і'коли йо'го не" найі'далис' ў це ўрем'а // йа буў паца'ном / с'ім'йа ў нас ве'лика була / бат'ко по'г'іб на вой'н'і // мати ў сте'пу / а ми до'ма / хто чим / тут ого'родом зан'і'малис' / та'к'ім / шоб хот' шо-не'буд' вир'осло // помн'у йа / с'і'даем і'їсти / кар'тошка була ў нас / це ўже ўсе модно було / не о'л'і'ї / не с'ала / н'і'чого ц'ого не" було // мат' мо'йа / ну ма'ма / о'то на шест' д'і'тей / ка'ждому по та'кому ма'л'ен'кому коржыку // йа ко'ло з'ер'на там / не" з'мел'ано во'но не на йак'і'й мел'нице / а руч'н'і та'к'і були / е'т'і / жорна чи йак і'їх нази'вали то'д'і / ну кам'ен' / на кам'ен' мо'лол // помн'у / там у нас р'а'дом село / пол'е було пше'ниці / по'том ту пше'ниц'у ско'сили / б'і'гаў калас'к'і р'ват' ту'да і і'їсти зер'на / ц'ілу пше'ниц'у // ма'ма накри'чала на мене / по'лайала / шоб не л'із ту'да / бо сл'учайі були / та'к'і / шо л'уди поўми'рали / понайі'далис' пше'ниці / понабу'хали у і'їх там у к'іш'ках / і л'уди поми'рали / о'на нам не разр'ішала ту'да да'же по'б'ігти // р'а'дом пол'е було*

/ і шоб хо¹дит' ту¹да / но йак уже йо¹го / це ¹пол'е / у¹брали / мо¹йа ма¹ма хо¹дила мо¹ло¹тит' цей ¹ето / зерно / сна¹пи / у сна¹пах во¹но бу¹ло / там ма¹ла¹та¹йка сто¹йала / ко¹ло той¹і ма¹ла¹та¹йк'і / уруч¹ну нак'і¹дали / т¹рахтар кру¹ти¹у / мо¹ло¹тили та¹к'і зер¹на / і со¹лома ви¹па¹дала там / зерно пр'ам у м'іш¹к'і б'ігло / по¹том у б¹ричку і везли на ¹ток / а там о¹то / де ма¹ла¹тарка мо¹ло¹тила / о¹це ўсе // ну ка¹пиц'у змо¹лот'ат' / а там ас¹танец'а / зер¹на па¹ра¹с:ипан'і // во¹ни пере¹йіхали до д¹ругой ко¹п¹ни / там назби¹рали з:ем¹л'ойу / з у¹с'ім з йо¹го о¹так / у тор¹бинку / до¹дому при¹н'іс / п'і¹шо¹у іш'ч'е // про¹ми¹вайем ото йо¹го / зем¹л'а ўс'а рас¹тала / ви¹била ў ¹решеті чи ў ¹ситу / ос¹талос'а зер¹н'атко те / пости¹лили йо¹го на шо-не¹буд' там / на т¹р'анку чи во¹но ¹висо¹хло // то¹д'і зма¹лоли / во¹но там і кру¹па / то спе¹ч'ут' / ў суп хот' // йа то¹го х¹л'іба н'іколи во¹пи¹ч'е не¹ на¹йіўс'а // (записано 2017 року від Гриценка Василя Валер'яновича, 1940 року народження, освіта – 10 класів, пенсіонера, у с. Валер'янівка Волноваського району Донецької області).

До засобів вербалізації поняття «голод» у другому тексті-нарративі належать такі лексичні ресурси: числівник ¹сорок сед¹мий (занурює реципієнта у простір подій того часу); іменник голо¹доўка; демінутивні утворення ко¹ло¹сочки, ко¹лос¹ки, у пу¹чочок (повтор); стилістично маркований повтор ¹л'уди ж то го¹лодн'і; конструкції з прикметником жи¹в'і; конструкції із семантикою заперечення без за¹жарки, без кар¹тошки; конструкція зі значенням бажання шчо¹б жи¹в'і ос¹талис' та ін.: бу¹ло це ж ¹сорок сед¹мий / голо¹доўка / ми хо¹дили у степ / йа з¹найу / шо ми на те ¹поле хо¹дили / там по¹верх пше¹ниці'і / не йач¹мен' / ¹жито / ¹жито ж ¹гушче за пше¹ниці'у / нам ¹нужно бу¹ло у¹с'і т'і ко¹ло¹сочки з¹р'ізат' і у пу¹чочок / у пу¹чочок // і с'уди у кла¹доўку ми с¹да¹вали // по¹том ¹л'уди ж то го¹лодн'і / шо ро¹бит' / ¹л'уди ж то го¹лодн'і / цей ¹Шило да¹ва¹у ¹л'уд'ам о¹т'і ко¹ло¹сочки / на¹р'ад по¹мо¹лот'ат' / а по¹том же ж пот¹рут' і ва¹рили ¹л'уд'ам / нази¹ва¹ўс'а кан¹д'ор // ну без / йак той ка¹зал / без за¹жарки / без кар¹тошки / ну ос' ¹ўкинута¹ о¹ц'у кру¹пу у ¹воду / при¹сол'ат' / і ос' це нази¹ва¹ўс'а кан¹д'ор // ц'і шо ро¹боч'і / да¹вали по ополонику / а нам по п'і¹уополоника да¹вали / а ўсе од¹но да¹вали / ми ўже жи¹в'і бу¹ли // і хто-то до¹н'іс у Во¹лно¹ваху / шо ¹Шило о¹це ¹варе / ¹корме ¹л'удей кан¹д'ором // шо о¹ц'і ко¹лос¹ки / шо ми той йак йо¹го / йіх пус¹ка¹ют' на с¹торону / йо¹го ви¹зи¹вали / ¹чут' не¹ поса¹дили // да в'ін же йіх се¹бе-то не¹ заб¹ра¹ў / в'ін же ¹л'удей спа¹са¹ў / ¹л'уди ж ¹п'ісл'а то¹го / шчо¹б жи¹в'і ос¹талис' / ¹л'уд'ам же ¹надо ў степ і¹ти ра¹ботат' // (записано 2011 року від Квидовської Раїси Пилипівни, 1937 року народження, освіта – 7 класів, пенсіонерки, у с. Малинівка Волноваського району Донецької області).

Отже, розглянуті діалектні тексти-нарративи свідчать про широкий набір лексем-вербалізаторів поняття «голод». Уважаємо за доцільне в подальшому з'ясувати особливості маніфестації згаданого поняття на матеріалі інших текстів цієї тематики. Доречно також провести порівняльний аналіз, урахувавши специфіку автобіографічного дискурсу на базі як сусідніх, так і віддалених говіркових ареалів, зокрема подільського ландшафту [див.: 1].

Перспективним є укладання хрестоматії різномовних діалектних текстів, зафіксованих в українських новожитих східностепових говірках Південної Донеччини. Безсумнівно, наукова інтерпретація сформованого корпусу говіркових текстів дасть змогу здійснити якісний опис фонетико-граматичних і лексичних особливостей мовного континууму нової формації.

Література:

1. Гороф'янюк І. В. Життєвий шлях подільського селянина в мовному втіленні (на матеріалі автобіографічних текстів). Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. С. 83–91.
2. Гриценко П. Сторінками цінної монографічної студії (Фроляк Л.Д. Українські східностепові говірки Донеччини: Монографія. – Дрогобич: Посвіт, 2013. – 399 с.). Українська мова. 2015. № 4. С. 150–161.
3. Діалекти в синхронії та діахронії: загальнослов'янський контекст: тези доповідей міжнародної конференції / за ред. П. Ю. Гриценка; Ін-т укр. мови НАН України. Київ: КММ, 2014. 524 с.
4. Діалекти в синхронії та діахронії: текст як джерело лінгвістичних студій / відп. ред. П. Ю. Гриценко. Київ: КММ, 2015. 504 с.
5. Дроботенко В. Ю. Лексика сімейних обрядів у говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2001. 23 с.
6. Загнітко Н. Г. Назви їжі, напоїв у східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2011. 19 с.
7. Клименко Н. Б. Назви одягу в східностепових говірках Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2001. 19 с.
8. Кушмет М. С. Сільськогосподарська лексика українських східностепових говірок: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2014. 20 с.
9. Сіденко Н. П. Географічна апелятивна лексика східностепових говірок Центральної Донеччини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Донецьк, 2003. 22 с.
10. Східностепові українські говірки: наук.-навч. посіб. / за заг. ред. д-ра філол. наук проф. Анатолія Загнітка. Донецьк: ДонДУ, 1998. 114 с.
11. Фроляк Л. Д. Українські східностепові говірки Донеччини: монографія. Дрогобич: Посвіт, 2013. 399 с.